

İpek Yolu'nda İnanç Turizminin Geliştirilmesi: Özbekistan Örneği¹

Dr. Öğr. Üyesi Muharrem AVCI
Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi
mavci@kastamonu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0264-1181>

Sherzod NORBAEV
Kastamonu Üniversitesi, SBE, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı
sherzod@norboev.uz
<https://orcid.org/0000-0002-3611-5024>

DOI: <https://doi.org/10.37847/tdad.898296>

Makale Gönderim Tarihi: 16.03.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Kabul Tarihi: 02.05.2021

Özet

Dünyanın ilk ticaret güzergâhı olan İpek Yolu, uluslararası turizmin yeni destinasyonlarından biri haline gelmiştir. 1994'te turizme açılma projeleri çerçevesinde Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, Özbekistan'ı doğal, kültürel ve turistik varlıklarını göz önünde bulundurarak İpek Yolu'nun merkezi olarak ilan etmiştir. Bu araştırmanın amacı; Türkiye'den Özbekistan'a, İpek Yolunda inanç turizmi maksatlı seyahatlerin gerçekleştirilebilirlik düzeyi hususunu incelemektir. Araştırmada yöntem olarak, nitel araştırma modelinden yararlanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, konuyla ilgili doküman incelemesi, görüşme formu ve içerik çözümlemesi teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada bulgu olarak, Özbekistan'ın önemli bir inanç merkezi olarak görüldüğü, Türkiye'den Özbekistan'daki ata topraklarını ziyaret etmek isteyen büyük bir potansiyelin olduğu ve bazı kolaylaştırıcı ve güvenlik verici önlemlerin alındığı takdirde Türkiye kaynaklı güçlü bir turizm trafiğinin doğabileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İpek Yolu, Özbekistan, Türkiye, İnanç Turizmi.

Development of Faith Tourism on the Silk Road: Example of Uzbekistan

Abstract

The Silk Road, the world's first trade route, has become one of the new destinations of international tourism. In 1994, within the framework of the opening to tourism projects, the United Nations World Tourism Organization declared Uzbekistan as the center of the Silk Road considering its natural, cultural and touristic assets. The purpose of this research; From Turkey to Uzbekistan, Silk Road travels the realization probability level of religious tourism purpose is to examine the issue. Qualitative research model was used as a method in the research. For this purpose, document analysis, interview form and content analysis techniques were used. the findings in this study, Uzbekistan is seen as an important religious center, wanting to visit the fatherland in from Turkey to Uzbekistan as a major potential is and if taken some of the facilitator and safety transmitter measures have been identified may arise in Turkey induced a strong tourist traffic.

Key words: Silk Road, Uzbekistan, Turkey, Faith Tourism

¹ Bu makale Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı "İpek Yolu'nda İnanç Turizmi: Türkiye'den Özbekistan'a" adlı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

Giriş

Turizmde güncel eğilimler, farklı destinasyonları turizm tüketicilerinin gündemine sunarken kadim kültürlerin yaşandığı İpek Yolu, turizmcilerin yeni gözdesi durumuna gelmiş bulunmaktadır.

Orta Asya'dan geçen, Avrupa ve Asya arasında ticari bir köprü olan İpek Yolu; Çin'den başlayıp, Türkiye ve Akdeniz aracılığı ile Avrupa'ya kadar uzanan tarihi ve dünyaca ünlü bir ticaret yoludur. İpek Yolu, UNESCO tarafından 2014 tarihinde kabul edilen bir Dünya Mirasıdır (Oktay, 2016).

Büyük İpek Yolu'nun neredeyse 20.000 kilometresi, Türk-İslam kültürünün izlerinin yerleşmiş olduğu bölgeyi kapsamaktadır. Zamanında uluslararası ticaretin ana damarı İpek Yolu'nun önemli bir hattı olan Bizans ile Çin'i bir araya getiren büyük ticaret yolu en canlı dönemlerinde Türk-İslam toplumlarının gözetiminde bulunmuştur. Bugün de Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan Türk Dünyasında kültür turizminin markası İpek Yolu'dur (Atasoy,2012).

Orta Asya'nın incisi olan Özbekistan, İpekyolu güzergâhında bulunmaktadır. Türk-İslam Dünyasının önemli âlim, arif ve inanç önderlerinin eserleri ve kabirleri bu ülke sınırları içerisinde. Ayrıca Türk ve İslam mimarisinin dört binden fazla eserine ev sahipliği yapan, dünyadaki en fazla tarihi esere sahip olan ilk on ülke arasında yer alan Özbekistan, son yıllarda inanç turizminin yeni merkezlerinden biri haline gelme çabasıdadır (Merdanoğlu ve Muhammediev, 1997).

2020 Türk Dünyası Kültür Başkenti Hive, 2020 İslam Kültür Başkenti Buhara, Unesco kültür miras listesinde yer alan 2500 yıllık Semerkant, Taşken v.b. kadim şehirlerle, muazzam abideler barındıran Özbekistan, bu kadar özellik bulundurmasına rağmen henüz uluslararası turizm hareketlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Çünkü 2019 yılı verilerine göre yaklaşık 7 milyon olan turist sayısı, Covit 19 tedbirleri sonucu 1,5 milyona kadar gerilemiştir (Avdülkerimov, 2021).

Kültür kökleri ve inanç önderleri yakın olan iki ülke özellikle Türkiye ile Özbekistan arasında kültür ve inanç turizmine yönelik seyahatlerin geliştirilmesiyle turist sayısına önemli katkı sağlanabileceği öngörülmektedir (Avcı ve Norbaev, 2018). 2017 yılında, Özbekistan'dan Türkiye'ye giden ziyaretçi sayısı 195.745'dir. Aynı yıl, Türkiye'den Özbekistan'a gelen ziyaretçi sayısı yaklaşık 18 bin civarındayken 2018'de bu rakam yaklaşık dört katına 78 bin civarına ulaşmıştır. Bu sayının daha da artırılabilmesi için yapılan seyahatlerin sayısını arttırmak ve iki ülke arasında kültür yolunun geliştirilmesine yönelik stratejileri belirlemek önem arz etmektedir (Norbaev, 2020).

Bu araştırmanın temel amacı; küresel ilk tarihi ticaret yolu olan İpek Yolu'nun, 21.Yüzyılda uluslararası turizmin yeni destinasyonu olarak ele alınması, Dünya Turizm Örgütü tarafından 1994'te turizme açılma projeleri çerçevesinde Özbekistan'daki durumunun inanç turizmi açısından değerlendirilmesi ve bu ülkedeki potansiyelin Türkiye ve Özbekistan halkı açısından farkındalık düzeyinin tespit edilmesidir.

İpek Yolu, konusunda literatürde kitap, makale, bildiri ve tez olarak pek çok çalışmaya rastlanmakta (Işıқтаş ve Duran, 2017) ancak Özbekistan turizmi konusunda kısıtlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Özellikle Özbekistanlı akademisyenlerin Özbekistan inanç turizmi üzerine çalışmalara henüz yeni başladıkları gözlenmektedir.

Tohirovich (2016), Özbekistan'da "Dini Turizmin Coğrafi ve Tarihi Yapısı" konulu çalışmasında şu hususlara dikkat çekilmektedir: "Tarihsel açıdan bakıldığında Özbekistan'ın çeşitli inançların etkisi altında kalmış olmakla beraber, özellikle VI. ve XVIII. yüzyıllar arasında bölgede hüküm süren Türk-İslam kültürlü devletlerin tesiriyle, mimaride ve halk kültüründe İslam dininin derin

izlerini taşıdığı açıkça görülmektedir ve ülke Sufizme merkezlik etmiş, önemli tasavvuf önderlerinin, hadis âlimlerinden İmam Buhari ve İmam Tirmizi'nin yaşadığı topraklar olarak bilinmektedir.

Diğer bir makalede, Özbekistan'a inanç turizmi kapsamında; Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Rusya, Endonezya, Malezya, Singapur ve Türkiye'den turistler geldiği ifade edilmektedir (Navruz-Zoda, İbragimov ve Rakhmanov, 2019). 2020 yılında yapılan bir diğer çalışmaya göre; Özbekistan'da 10-12 yıl önce turist akışı, daha çok tabiat turizmi ve rekreatif faaliyetlere yönelikken, son birkaç yılda inanç turizmi amaçlı seyahatler artış göstermeye başlamıştır. Öte yandan Özbekistan'da inanç turizmiyle ilgili yapılan bilimsel çalışmalar; genelde kutsal mekânları ziyaret eden inanç turistlerinin; davranış ve psikolojik karakterleri ile inanç turizminin pazarlanması, coğrafi yapısı, demografik özellikleri üzerinde yoğunlaşmaktadır (Tohirovich ve Mamarasulovna, 2020).

Türkiye'de de İpek Yolu ve Özbekistan üzerine bazı yayınlar bulunmaktadır. Bu yayınların konu alanlarının; uluslararası ilişkiler, turizm hareketleri ve Türk Dünyasının turizm çekim kaynaklarını kapsadığı görülmektedir.

Evcin (2018) "Özbekistan'da Türkiye'nin Turistik Tanıtım ve Propaganda Faaliyetleri Üzerine Değerlendirme" konulu çalışmasında; tarihî, arkeolojik ve turistik alanlarının bakım, onarım ve restorasyon ve ortak değerlere sahip geleneksel el sanatları, yayın faaliyetleri, değişim programları gibi kültürel çalışmalar konusunda Türkiye'nin Özbekistan ile daha fazla tecrübe paylaşımı sağlaması ve ortak faaliyetlere girişmesinin gerekli olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca iki ülke arasındaki ilişkileri kuvvetlendiren turistik ve kültürel faaliyet alanlarının daha da genişletilmesi, karşılıklı iş birliğinin, bilgi ve deneyim paylaşımının artırılması, ortak projelere daha da önem verilmesi yalnızca kültür ve turizm açısından değil, iki ülkenin siyasi ve ekonomik istikbâli açısından da önemli olduğunun altını çizmektedir. Güleç, İlban ve Aydemir (2020) çalışmalarında Özbekistan'ın, Türk turistleri ülkesine çekebilmek için kendi yumuşak güç unsurlarını devreye sokmaya çalıştığını dile getirmektedirler. Bunu yaparken kullanılan güdü aracı ise iki ülkenin ortak dini inancıdır. Bu sayede Türk turistlerin, inanç turizmi kapsamında İslam dünyası için önemli merkezler olan Buhara (Kalon Camii ve Mir-i-Arab Medresesi), Semerkant (Sher-Dor Medresesi, Kok Camii, Hz. Davut Türbesi) ve Taşkent (İsmail El-Buhari Medresesi) gibi Özbekistan destinasyonlarını yakından tanıma fırsatını yakalayabilecekleri belirtilmektedir.

Sönmez ve Oktay (2021) çalışmalarında Türk Dünyasının turizme yatkınlığını görsellerle ve öz açıklamalarla göstermişler, Özbekistan'ın mistik yapısını ve kültürel miras zenginliğini gözler önüne sermişlerdir.

İncelenen tüm bu çalışmalarda, Özbekistan turizm gelişmesine katkıda bulunan farklı disiplinlerde eserler üretilmiş ancak inanç turizmine yüzeysel olarak yer verildiği görülmüştür.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında araştırma, yerli halk ve Özbekistan'ı ata toprakları olarak adlandıran Türkiye insanlarının Özbekistan'daki büyük çoğunluğu Türk-İslam mirası olan tarihi ve kültürel kıymetlere yönelik, farkındalık düzeyini tespit etmeye yönelik olarak tasarlanmıştır. Araştırmada; Özbekistan turizminin gelişmesine mâni olan problemler nelerdir? Türkiye'den gelen turist sayısı nasıl yükseltilebilir? Özbekistan'a yönelik turizm talebinin artırılmasında inanç turizminin geliştirilmesi ne kadar etkili olur? Gibi sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır. Özbekistan'ın kültür ve inanç turizmi destinasyonu olarak geliştirilmesine ve mevcut durumunun belirlenmesine yönelik olarak başvurulan görüşme metodu, bu konudaki temel sorunları tespit etmeyi, ilgi düzeyini ve farkındalık bilincini ölçmeyi amaçlamaktadır.

İpek Yolunda Özbekistan ve İnanç Turizmi

Tarihte Büyük İpek Yolu, Dünya uluslararası mal ve hizmet dolaşımının gerçekleşmesini sağlayan atar damar özelliğinde olmuş, günümüz ifadesiyle, öncelikle küresel bir ticaret yolu işlevini yürütmüştür. İpek Yolu, sadece bu yolları kullanan ticaret erbabının değil, aynı zamanda bilgelerin, dinlerin ve kültürlerinde yolu olmuş, Türk- İslam Kültürünün yayılması da bu yollar üzerinden gerçekleşmiştir (Yereli, 2016).

Günümüzde, İpek Yolu yine gündemdedir. UNESCO ile başlayan ilgi, UNWTO ile daha da artmıştır. Her iki kurumun bu yol güzergâhıyla alakalı projeleri vardır. Bütün bu projeler, geleceğin kıtalararası ulaşım ağını, enerji dağıtım şebekelerini ve turizm destinasyonlarını kurgulamaya şimdiden başlamıştır. Bu yeni yaklaşımdan, dün olduğu gibi gelecekte de Türk Dünyası ülkeleri ciddi bir biçimde etkilenecektir. Zira İpek Yolu üzerinde 6 bağımsız Türk devleti ile Çin, Rusya gibi ülkelerde özerk bölgelerde yaşayan; bunlar dışında da İran, Tacikistan, Afganistan, Moğolistan gibi devletlerin içinde kalabalık Türk toplulukları bulunmaktadır (Özey, 2019).

Bağımsız Türk devletlerinden biri olan Özbekistan Cumhuriyeti, Merkezi Asya'da önemli coğrafi ve jeosiyasi yere sahip, doğal zenginlik ve insan kaynakları çok olan, bölgedeki büyük ülkedir. İdari-bölgesel bölünmesi; 12 vilayet ve Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti'nden oluşmaktadır. Özbekistan Cumhuriyeti nüfusu 2020 yılına göre 34 milyondur. Turistik kadim şehirleri; Semerkand, Buhara, Hive, Taşkent, Andican, Şehri Şebz, Kokand, Tirmiz, Nukus, Namangan, Fergana'dır. Özbekistan'ın yüzölçümü 447 400 km²'dir. (Norbaev, 2020). Sınırdışları; Kuzey ve kuzey doğuda Kazakistan, doğu ve güney doğuda Kırgızistan ve Tacikistan, Batıda Türkmenistan, Güneyde Afganistan'dır. İklimi; hava sıcaklığı yazın kurak ve sıcak, bahar ve sonbaharda nemli, kışın değişkendir (Çığır, 2011).

Özbekistan'da Bağımsızlık sonrası yıllarda uluslararası standartlardan uzak 35 adet otel bulunurken günümüzde Taşkent, Buhara, Semerkant'ta ve diğer şehirlerde üst düzey kalitede yeni oteller inşa edilmiş, bu sayede; Buhara ve Semerkant şehirlerinde yabancı sermaye ortaklığında yapılan birinci sınıf oteller ortaya çıkmıştır. Bu sektörde katkı sağlayan Türk iş adamlarının da önemli yeri vardır. 2019 ve 2021 yılları arasında Özbekistan'da yeni otellerin inşa edilmesi, 2021 yılında otel sayısının 2.400, toplam yatak sayısının da 50 bine çıkarılması hedeflenmektedir (DEİK, 2012).

Özbekistan, güçlü kültürel ve doğal miras birikimiyle Orta Asya'da İpek yolu üzerinde önemli bir turizm destinasyonu durumundadır (www.uzbekistan.travel). Bilhassa, İnanç Turizmi açısından Türk-İslam âleminin merak ettiği manevi bir iklime sahiptir.

Dünya'nın en eski, binlerce yıl öncesinden kalma seyahat etme nedenlerinden biri dindir. İnsanlar mukaddes saydıkları mekânlara seyahat etmeyi inançları gereği çok önemli kabul ederler. İnanç ise insanların bu seyahatlere bu kadar önem vermelerinin en büyük sebebi ve motivasyon kaynağı olmuştur. Dini öneme sahip olan yerlerde bir gece konaklamalı geçici seyahatlerin oluşturduğu sosyal ve ekonomik nitelik taşıyan ilişki ve olayların hepsi "İnanç Turizmi" olarak değerlendirilmektedir (Karaman ve Usta, 2006).

Son yıllarda medeniyet kaynaklarından yararlanan, inançsal bir amaç gereği hareket etmeyi öngören bir turizm çeşidi olan inanç turizmi; politik, ekonomik ve bilimsel araştırmacıların dikkatlerini çeker hale gelmiş, dini açıdan önemli olan mekânlara (kutsal göl, bahçe, ada ve dağ gibi doğa harikaları, dini amaçla inşa edilmiş yapılar, dini temalı yapılar, dini olmayan mekânlarda düzenlenen dini etkinlikler) yapılan ziyaretlerdeki artış; hükümetler, bilim adamları ve seyahat acentalarının inanç turizmine olan ilgisini arttırmıştır (Okuyucu ve Somuncu, 2013). Bu kapsamda İpek Yolu üzerindeki Özbekistan'ın inanç turizm potansiyeline göz atıldığında, kadim şehirler

olarak; Andican, Semerkand, Buhara, Hive, Taşkent, Şehrisebz, Kokand, Tirmiz tespit edilmektedir. Özellikle, bunlar arasında 2020 Türk Dünyası Kültür Başkenti Hive, 2020 İslam Kültür Başkenti Buhara ile Unesco Dünya Kültür Mirası olarak kabul edilen Semerkant ve Taşkent, kültür ve inanç turizm destinasyonu özelliklerine sahiptir (Bıykoğlu, 2010). Binlerce yılın izlerini taşıyan kale, kervansaray, medrese, cami ve abidevi yapılarda, Türk-İslam dünyasının inanç önderlerinin pek çoğunun bu şehirlerde yaşamış, hizmet etmiş ve vefatları sonrasında da bu kadim topraklara defnedilmiştir. Özbekistan bünyesinde; Hadis-i Şerif âlimlerinin en büyüklerinden İmam Buhari, İmam Tirmizi, Türklerin bin yıllık İtikat imamı Ebu Mansur Maturidi, Necmettin-i Kübra, Hacıhan silsilesinden Yedi Pirlar (Pir Abdülhalik Gücdıvani, Pir Arif-i Rivegeri, Pir Mahmud Fağnevi, Pir Ali Ramitani, Pir Muhammed Baba Semmasi, Pir Seyyid Emir Külal, Pir Şah-ı Nakşibendi), Kadızade-i Rumi, Ali Şir Nevai, Emir Timur, Uluğ Beg, İbni Sina, İbni Haldun, Biruni, El Harizmi gibi Türk-İslam âleminde iyi tanınan büyük değerler barındırmaktadır (Demirci,2018).

Yöntem

Türkiye'den Özbekistan'a, İpek yolunda inanç turizmi hareketliliğinin geliştirilebilmesi için konuyla ilgili tarafların farkındalık ve bilgi düzeylerinin tespiti önem arz etmektedir. Bu kapsamda araştırmada keşfedici ve betimleyici nitel bir model uygulanmaya çalışılmış ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılandığı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel 2012)

Bu çalışmada, nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evreni; üç farklı grubun oluşturduğu kütledir. Birinci grubu, Özbekistan'a daha önce seyahat etmemiş Türkiye'de yaşayan kişiler oluşturmaktadır. İkinci grup, Özbekistan sınırları içerisinde yaşayan yerli halktan oluşmaktadır. Üçüncü grup ise Türkiye'den Özbekistan'a seyahat etmiş turistlerdir. Birinci örneklem grubunu oluşturan Özbekistan'ı daha önce ziyaret etmemiş Türkiye'de ikamet edenlere yönelik toplam 20 görüşme formu bırakılmış 10 adet görüşme formu analize uygun olarak toplanabilmektedir. Araştırmanın ikinci örnek grubunu oluşturan Özbekistan'ın Taşkent şehrinde yaşayan halk arasından 20 kişiye görüşme formu cevaplanması için başvurulmuş, fakat 10 kişiden olumlu dönüş alınmıştır. Üçüncü grupta ise, Türkiye'den Özbekistan'ı ziyaret eden turistlerden 20 tanesine görüşme formu gönderilmiş ancak 10 kişiden olumlu dönüş sağlanmıştır. Dolayısıyla; ilk grup için 10, ikinci grup için 10 ve üçüncü grup için de 10 görüşme formu toplanarak çalışma yürütülmüştür. Bu çalışmanın nüfusu; Özbekistan ve Türkiye'de yaşayan 18-65 yaş arası erişkinler olmuştur. Oluşturulan görüşme formunun ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Türkiye'den Özbekistan'a seyahat eden turistlere toplamda 11 soru yöneltilmiştir. Türkiye'den Özbekistan'a seyahat etmeyenlere yönelik toplamda 7 soru, Özbekistan halkına uygulanan formda da toplamda 7 soru yöneltilerek tutumları ve ilgileri ölçülmeye çalışılmıştır. Sorular, uzman gözetiminde hazırlanmış, elde edilen verilerin değerlendirilmesinde de içerik analizinden yararlanılmıştır.

Bulguların Değerlendirilmesi

Üç farklı gruptan elde edilen veriler, aşağıdaki tablolarda betimlenmiş ve sonrasında da yorumlanmıştır. Öncelikli olarak katılımcıların demografik özelliklerine yönelik sorular görselleştirilerek tasnif edilmiştir. İkinci olarak da, kendi arasında sırasıyla "Özbekistan'da bulunmamış katılımcılar", "Özbekistan'da yaşayan katılımcılar" ve "Özbekistan'ı ziyaret eden katılımcılar" olarak üçe ayrılarak araştırma çözümlenmeye çalışılmıştır.

Görüşme formları; demografik ve betimsel olarak şu şekilde tablolaştırılmıştır:

Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Çözümlemesi

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaş		Gelir	
15-24 yaş arası	3	Geliri Yok	1
25-35 yaş arası	12	750-1000 TL	4
36-55 yaş arası	12	1001-2000 TL	6
56-64 yaş arası	3	2001-3000 TL	6
65 yaş ve üzeri	0	3000 TL ve Üzeri	13
Toplam	30	Toplam	30
Cinsiyet		Eğitim Durumu	
Erkek	23	İlkokul	1
Kadın	7	Ortaokul	2
Toplam	30	Lise	3
Medeni Durum		Ön lisans	1
Evli	21	Lisans	9
Bekâr	8	Yüksek Lisans	6
Boşanmış	1	Doktora	8
Toplam	30	Toplam	30

Tablo 1’de katılımcıların demografik özelliklere yönelik sorulara verdikleri cevaplar çözümlenmiştir. Verilen cevaplara göre; 25-55 yaş arasının yoğunlukta olduğu, erkeklerin kadınlardan 3 kattan fazla katılım gösterdiği, çoğunluğun evli olduğu, katılımcıların çoğunluğun yükseköğrenim gördüğü, gelirlerinin 2000’nin üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların Görüşlerinin Betimsel Çözümlemesi

İkinci bölüm kendi arasında “Özbekistan’da Bulunmamış Katılımcılar”, “Özbekistan’da yaşayan katılımcılar” ve “Özbekistan’ı görmüş katılımcılar” olarak üçe ayrılarak araştırma çözümlenmeye çalışılmıştır.

Özbekistan’da Bulunmamış Katılımcılar:

Tablo 2. Özbekistan’da Bulunmamış Katılımcılar

	Katılımcı Sayısı	Katılımcı No
Soru 1. Özbekistan hakkında bildikleriniz nelerdir?		
Semer kand, Buhara Oradadır	4	1, 3, 9, 10
Türk yurdu	2	3, 6
Özbekistan genel tarihini biliyorum.	2	2, 8

Şahı Nakşi Bend'in memleketi	2	3, 9
Türk kültürüne yakın ülke	1	4
Türk ve Müslüman bir ülke	2	5, 7
Genç nüfusun çoğu Türk değil Özbek olduğunu düşünüyor	1	6
Soru 2. Bilgileri nereden edindiniz?		
Kitaplardan	2	1, 3
Üniversite, Lise Eğitiminde	3	2, 4, 8
İnternet, Televizyon, Radyo	2	6, 7
Sohbetlerden	1	9
Özbek Arkadaşlarımdan	1	5
Soru 3. Özbekistan kelimesini duyduğunuzda ilk aklınıza ne gelmektedir?		
Özbek Pilavı	2	1, 10
Türk-İslam Ülkesi	3	1, 3, 9
Çiniler	1	1
Semerkant, Buhara, Hiva	2	2, 8
Güreş	1	1
Aral Gölü	1	2
Türk Mimarisi	1	4
Tasavvufun Merkezi	2	5, 9
Kardeş Ülke	1	6
İmam Buhari'nin Doğduğu Yer	1	7
İpek Yolu	1	8
Emir Timur, Ali Şir Nevai	2	2, 8
Soru 4. Özbekistanlı hangi evliya ve âlimleri biliyorsunuz?		
İmam Buhari	5	1, 2, 6, 7, 8
Yusuf Has Hacip	1	1
Uluğ Bey	2	2, 8
El-Biruni	1	2
El-Harezmi	1	2
Ali Kuşçu	2	2, 8
Şahı-Nakşibend	7	3, 4, 5, 6, 7, 9, 10
Seyid Emir Külal	2	3, 10
Aladdin Attar	1	3

Ubeydullah Ahrar	1	3
Abdulhalik Gücdevani	1	3
Ahmet Yessevi	1	5
İmam Matrudi	1	6
Arifi Rivigeri	1	10
Soru 5. Özbekistan'a tur düzenlenirse gitmek ister misiniz?		
Evet	9	1, 2, 3, 4, 5 6, 7, 8, 10
Hayır	1	9
Soru 6. Bu güne kadar neden gitmediniz?		
Maddi Durumum Olmadı	2	1, 3
Zamanım Olmadı	2	2, 6
Pasaport Vize Sorunları	1	4
Nasip Olmadı	1	5
Biletler Pahalı	2	7, 10
Tur Paketleri Pahalı	1	8
Siyasi Sebeplerden Dolayı	1	9
Soru 7. Özbekistan'da en çok neyi merak ediyorsunuz?		
Mimarisini	2	1, 6
İnsanlarını	1	1
Tarihi Şehirlerini	4	2, 6, 8, 10
Âlimlerin Türbelerini	2	3, 6
Türk ve Özbek kültürünün ne kadar yakın olduğunu	1	4
Yemeklerini	2	5, 9
Kültürü	2	7, 9
Özbeklerin Yaşantı Şekli	2	7, 9

Tablo 2'de Özbekistan'da bulunmamış katılımcılara yönelik soruların betimsel çözümlemesi görülmektedir. Soruların cevapları katılımcıların Özbekistan'a ilişkin ilgi ve bilgi düzeylerini yansıtmaktadır.

1.,3.,4. ve 7. Sorular, Özbekistan hakkında ön bilgi ve merakla ilgili katılımcılara ait görüşleri içermektedir.2. Soru, mevcut bilgilere nereden ve nasıl ulaşıldığını açıklamaya yöneliktir.

5. ve 6.sorular, Türkiye'den Özbekistan'a seyahat isteği ve bu isteğin önündeki engellerle ilgilidir.

Verilen cevaplar incelendiğinde Özbekistan; gerek okul yıllarında aldıkları eğitimle, gerekse okudukları Türk Dünyası konulu kitaplarla, Türkiye'deki katılımcılar tarafında çok yakından

tanınmakta ve ata toprağı olarak görülmektedir. Merak duygusu; kültürel miraslar ve inanç önderleri üzerinde yoğunlaşmış olup inanç turizminin bu hasreti giderebilmek için bir araç olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların hemen hemen hepsi, Özbekistan'ı görmek istemektedir ancak "Bu güne kadar neden gitmediniz?" sorusuna "Maddi Durumum Olmadı.", "Zamanım Olmadı, "Biletler Pahalı, " Pasaport Vize Sorunları" ve Siyasi Sebeplerden Dolayı cevaplarını vermişlerdir.

Özbekistan'da Yaşayan Katılımcılar

Tablo 3. Özbekistan'da Yaşayan Katılımcılar

	Katılımcı Sayısı	Katılımcı No
Soru 1. Yaşamak için Özbekistan'dan başka bir yere taşınmak ister miydiniz?		
Evet	4	3,4,5,7
Hayır	6	1,2, 6,8,9,10
Soru 2. Nedenini açıklayın. (Hayır diyenler)		
Dünyanın çok yerine gittim bizim ülke gibisi yok	1	10
Özbekistan'da hiç paran olmasa bile aç kalmazsın	1	1
Tüm akrabalarım Özbekistan'da	1	2
Türkiye'ye taşınmak isterim, dini eğitim almak ve yaşamak için	1	3
Dönemsel olarak taşınmak isterim	1	4
Kendimi geliştirmek için	1	5
Özbekistan'da her şey ucuz insanları misafirperver ve düşünceli	1	6
Özbekistan'da yaşam çok ucuz	1	8
Ülkemdeki yaşam beni kanatlandırıyor	1	9
Türkiye'ye taşınmak isterim, çünkü kültürü en yakın ülke	1	7
Soru 3. Özbekistan'a gelen turist sayısı yeterli mi?		
Hayır	9	1, 2, 4, 5, 6 7, 8, 9, 10
Evet	1	3
Soru 4. Daha çok turist gelmesi için ne yapılması lazım?		
Turistlere servis hızı ve kalitesi geliştirilmeli	2	1, 9
Reklam yapmak lazım	2	2, 10
Turistleri dünya standardında ağırlamak	1	2
İç turizmi geliştirmek lazım	1	3
Önce kendimizi tanımamız özümüne dönmemiz lazım sonra dünyaya tanıtabiliriz. Daha hazır değiliz	1	3
Aktarmalı uçuşların daha çoğalması	1	4
Her şey dâhil sistemi uygulanmalı	1	4

Bilet fiyatlarının inmesi lazım	1	5
Özbekistan tanıtım günleri düzenlemek lazım	1	6, 7, 8
Havaalanındaki taksicilerin kontrol edilmesi	1	8
Meydan gösterilerini çoğaltmak lazım	1	9
Soru 5. Özbekistanlı hangi evliya ve alimlerini ziyaret ettiniz/biliyor musunuz?		
İmam Buhari	7	1, 2, 3, 5, 6, 8 10
İmam Tirmizi	4	1, 2, 3, 10
Bahauddin Nakşbend	4	1, 2, 3, 4
Hoca Ahrar Veli	1	1
Zengi Ata	4	1, 2, 8, 10
Kaffal Şaşi	1	1
İmam Matrudi	1	2
Abdulhalik Gucduvani	2	3, 4
Uluğ Bey	1	6
Emir Timur	3	7, 8, 10
Sayı çok fazla buraya sığmaz	1	9
Soru 6. Türkiye - Özbekistan inanç turizmi turları düzenlenmesini ister misiniz?		
Evet	10	1, 2, 3, 4, 5 6, 7, 8, 9, 10
Soru 7. Sizce Türkiye'den turistlerin az gelmesinin sebebi nedir?		
Siyasi ilişkiler	2	1, 8
Helal turizmin olmaması	1	1
Yeterli bilgi yok	2	2, 3
Bilet fiyatları yüksek	5	4, 5, 6, 7, 8
Otel fiyatları yüksek	1	4
Reklam az	1	4
Vize işlemleri	1	9
Otellerde servis hızı ve kalitesinin düşük olması	1	9
Turistler için yeterli koşullar eksik	1	3
Güven oluşması lazım	1	10

Tablo 3'de Özbekistan'da yaşayan katılımcılara yönelik soruların betimsel çözümlemesi görülmektedir. Soruların cevapları; 1.ve 2. Soruların cevapları katılımcıların Özbekistan'da yaşama memnuniyetini, 5. Sorunun cevabı yerli halkın inanç turizmine ilişkin ilgi ve bilgi düzeyini, 3.-4.-

6.- ve 7. Soruların cevapları, Türkiye’den kültür ve inanç odaklı turist beklentisini, bu konudaki sorunlarını ve turizmin geliştirilmesine yönelik önerilerini yansıtmaktadır.

Verilen cevaplara göre; Özbekistan’da yaşayanların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan hayatlarından memnun oldukları, başka yerde yaşamak isteyenlerin de, eğitim açısından ve kültürel yakınlıktan dolayı Türkiye’yi tercih ettikleri görülmektedir. Özbekistan halkının kültür ve inanç turizmi hakkında güçlü birikiminin olduğu, ülkede metfun bulunan inanç önderlerini, âlimleri ve arifleri defalarca ziyaret ettikleri ve bu kapsamda; İmam Buhari, İmam Tirmizi, Bahauddin Nakşebend, Zengi Ata ve Emir Timur başta olmak üzere Ahrar veli, Kaffal Şaşi, İmam Maturidi, Abdülhalik Gücdüvani, Uluğ Bey’i bildikleri tespit edilmiştir. Özbekistan’a gelen turist sayısını yeterli bulmaya ilişkin soruya bir kişi dışında hepsi Hayır cevabını vermiştir. “Daha Çok Turist Gelmesi İçin Ne Yapılması Lazım?” sorusuna “Reklam yapmak lazım.” ve “Özbekistan Tanıtım Günleri düzenlemek lazım.” cevapları yoğunluk göstermiştir. “Sizce Türkiye’den Turistlerin Az Gelmesinin Sebebi Nedir?” sorusunu; siyasi ilişkiler, yeterli bilgi yok ve bilet fiyatları yüksek şeklinde ifadelerle açıklamışlardır.

Özbekistan'da Bulunmuş Katılımcılar

Tablo 3. Özbekistan'da Bulunmuş Katılımcılar

	Katılım Sayısı	Katılımcı No
Soru 1. Özbekistan hakkında düşünceniz nedir?		
Özbekistan gelişmekte olan ve çok güzel tarihi şehirleri barındıran bir ülkedir.	1	1
Dost ve kardeş ülkedir.	1	2
Ata yurdumuz.	1	3
Bence Yunanistan, Avrupa Medeniyeti için ne ise, Özbekistan, Türk Dünyası için odur.	1	4
Özbekistan, Türk ve İslam Medeniyetinin önemli bir tarafını temsil etmektedir.	1	5
İnsanları sıcak, cana yakın, misafirperverdir .	1	6
Kesinlikle görmeğe değer bir yerdir.	1	7
Binlerce yıllık bir tarihe sahip ülkedir.	1	8
Türkiye'ye benzerliklerle dolu bir yer.	1	9
Her tarafı tarih kokan Mekke, Medine ve Kudüs’ten sonra ziyaret edilecek bir ülkedir.	1	10
Soru 2. Özbekistan kelimesini duyduğunuzda ilk aklınıza ne gelmektedir?		
Emir Timur	1	1
Semerkant	3	2, 5, 6
Buhara	3	3, 5, 6
Sıcakkanlı İnsanlar	1	4
İpek Yolu	1	5

İlim ve İrfan Merkezi	1	5
Büyük Türkistan	2	6, 9
Muhteşem mimari eserler	1	7
Binbir Gece Masalı	1	8
Ali Şir Nevai ve İbni Sina	1	10
Soru 3. En çok neyi hatırlıyorsunuz?		
Uluğbey Rasathanesini	1	1
Semerkant Ekmeği	1	2
Kavun, Özbek Pilavı	1	3
“Ata Yurdunuza Hoşgeldiniz.” Diyen Yaşlı Amcayı	1	4
Görkemli İslam Mimarisini	1	5
Registan Meydanı	1	6
Her yer tertemizdi	1	7
Tarihi eserleri ve muhteşem ipeklerini	1	8
Çok lezzetli meyvelerini	1	9
Yemekleri ve insanlarını	1	10
Soru 4. Özbekistan’a en son ne zaman gittiniz?		
2017 Yılı	1	2
2016 Yılı	1	8
2015 Yılı	1	7
2014 Yılı	1	5
2013 Yılı	2	3, 10
2005 Yılı	1	9
2004 Yılı	1	1
2000 Yılı	1	6
1993 Yılı	1	4
Soru 5. Gitme nedeniniz ve kaç kere bulundunuz?		
1 defa bilimsel toplantıya katıldım	1	1
1 defa sempozyuma katıldım	1	2
1 defa gezme amaçlı gittim	2	3, 10
1 defa Türkçe okutmanlığı yapmak için gittim	1	4
1 defa turistik seyahatte bulundum	1	5
2 defa haber ajansı davetlisi olarak	1	6

1 defa 8 günlük gezide bulundum	1	7
1 defa ipek festivaline katıldım	1	8
1 defa çalışmak için gittim	1	9
Soru 6. Gitme düşünceniz nasıl oluştu?		
Bilimsel ilişkilerin artırılması amacıyla	1	1
Egzotik ülke görme isteği	1	2
Hasret	1	3
Teklif gelince hiç düşünmeden gönüllü oldum.	1	4
Geçmiş medeniyetimizin ortak kültürel mirasımızı yakından tanımak istedim.	1	5
“Taşkent’e Doğru” kitabını okuduktan sonra	1	6
Arkadaşların tavsiyesi	1	10
Merak	1	7
Özbek dokumalarına olan ilgim	1	8
Bilinçli bir tercihti	1	9
Soru 7. Özbekistan’da kültürel mirasları deneyimi yaşadınız mı? Yaşadıysanız görüşleriniz nelerdir?		
Evet. Semerkant teki kültürel eserleri ziyaret ettim. Eserlerin restorasyonu gereği gibi yapılmamıştı	1	1
Evet. Emir Timur Müzesini ziyaret ettim, çok güzeldi	1	2
Evet. Buhara’nın tarihi dokusunu, yapısını inceleme fırsatı buldum	1	3
Hayır, maalesef nasip olmadı.	1	4
Evet. Kadim Türk şehirleri olan Buhara, Semerkand ve Taşkent’teki muhteşem mimari eserlere dair bilgiler edindim	1	5
Evet. Emir Timur Türbesini Gezdik, bir cihan imparatoru Markedi’nin, tarihi Semerkant’ta olması bizi gururlandırdı	1	6
Evet. Kukaldaş, Barakhan Medreseleri, Hive şahane çinileriyle çok hoş köy şehir	1	7
Evet. Buhara’ya gittim. 2500 yıldır hiçbir şeyin zarar veremediği bir yer duygusu veriyor insana.	1	8
Milli Müze’ye gittim, müzede sergilenen takılar bizim Ulu Umay Müzesindeki takıların benzeri idi.	1	9
Evet. Özbekistan’ın minyatür açık hava müzesi olan Hive’yi gezdik	1	1
Soru 8. Özbekistan’da hangi evliya ve alimlerin türbelerini biliyorsunuz?		
Emir Timur	3	1, 6, 8
İmam Buhari	5	2, 5, 6, 9, 10
Şahı Nakşbend	4	3, 5, 6, 7

İmam Tirmizi	1	4
Abdulhalik Gucdüvani	1	5
Ubeydullahi Ahrar	1	5
Kusem Bin Abbas	1	5
Uluğ Bey	2	7, 10
Hazreti Danyal	1	10
Soru 9. Özbekistan'da En Çok Neyi Beğendiniz?		
Taşkent şehir planı ve düzenini çok beğendim	1	1
Kültürel mirasları beğendim	1	2
Özbek mutfak kültürünü çok beğendim	1	3
İnsanların misafirperverliği, cömertliği	1	4
Bir açık hava müzesi olarak kabul ettiğim binlerce esere sahip Buhara ve Semerkand şehirlerini beğendim	1	5
Düğünlerini beğendim	1	6
Yemeklerini	1	7
Bereketli vadiler, dağlar, çöller, göller ve nehirler	1	8
Geleneksel el sanatlarını	1	9
Ulaşımı, hızlı treni beğendim	1	10
Soru 10. Özbekistan'da en çok neyi beğenmediniz?		
Lokantaların servisi ve hijyenik olmamasını beğenmedim	1	1
Taksi hizmetlerini beğenmedim	1	2
Bazı yollarını ve tuvaletlerin eksikliğini beğenmedim	2	3, 7
İnsanlardaki alkol alışkanlığı	1	4
Tur fiyatları çok pahalı	1	5
Otel standartları beklediğim altında idi	2	6, 10
Kalacağınız yeri belirtmek ve geceyi otelde geçirdiğinize ait makbuzlar gibi resmi zorunluklar	1	8
Halkın büyük kısmının rusça konuşmasına üzüldüm	1	9
Soru 11. Özbekistan'a tur düzenlenirse tekrar gitmek ister misiniz?		
Evet	9	1, 2, 3, 5, 6 7, 8, 9, 10
Turla değil kendim gitmek isterim	1	4

Tablo 4, Özbekistan'ı ziyaret etmiş olan katılımcıların turistik deneyimlerini içeren hususların betimsel analizini yansıtmaktadır. Araştırmanın katılımcılarına 11 adet soru yöneltilmiş olup 4.-5.-6. sorular; gezinin nedeni ve gezi tarihiyle ilgili, 7., 8., 9. Ve 10. sorular gezi anı gözlemleriyle ilgili ve 1., 2., 3. ve 11. sorular gezi sonrasıyla ilgilidir.

Ziyaret eden katılımcıların çoğu, 1993-2017 tarihleri arasında bilimsel faaliyet, iş, görev ve turistik amaçlarla Özbekistan'ı bir kez ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Kendilerini bu geziye katılmaya sevk eden motifleri ise; Bilimsel ilişkilerin artırılması amacı, egzotik ülke görme isteği, hasret, geçmiş medeniyetimizin ortak kültürel miraslarını yakından tanımak, “Taşkent’e Doğru” kitabı okuduktan sonra, arkadaşların tavsiyesi, merak, özbek kumaşlarına olan ilgi ve bilinçli bir tercih olarak açıklamışlardır. Katılımcılar gezi anı gözlemleri olarak; ilk etapta, Özbekistan’da somut kültürel miras deneyimlerini, evliya ve âlimlerin türbe ve ziyaretgâhlarına hayranlıklarını dile gelirmişlerdir. Beğendikleri; Taşkent şehir planı ve düzeni, kültürel mirasları, Özbek mutfak kültürünü, İnsanların misafirperverliği, cömertliği, bir açık hava müzesi olarak kabul edilen binlerce esere sahip Buhara ve Semerkant şehirleri, düğünleri, yemekleri, bereketli vadileri, dağları, çölleri, gölleri ve nehirleri, geleneksel el sanatları, ulaşımı, hızlı trenidir. Beğenmedikleri ise; halkın büyük kısmının Rusça konuşması, lokantaların servisi ve hijyenik olmaması, taksi hizmetleri, bazı yolları ve tuvaletlerin eksikliği, insanlardaki alkol alışkanlığı, tur fiyatlarının çok pahalı oluşu, otel standartlarının beklenilenin altında oluşu, kalınan yeri belirtmek ve geceyi otelde geçirdiğine dair makbuzlar gibi resmi zorunluktur.

Gezi sonrasında yaşananların hatırlanması, gezi memnuniyeti konusunda, katılımcılar; Özbekistan’ın gelişmekte olan ve çok güzel tarihi şehirleri barındıran bir ülke, dost ve kardeş ülke, Ata Yurdumuz, Yunanistan Avrupa Medeniyeti için ne ise, Özbekistan, Türk Dünyası için odur. Özbekistan, Türk ve İslam Medeniyetinin önemli bir tarafını temsil etmektedir, insanları sıcak, cana yakın, misafirperverdir, Türkiye’ye benzerliklerle dolu bir yer, her tarafı tarih kokan Mekke, Medine Ve Kudüs’ten sonra ziyaret edilecek bir ülke cevaplarını vermişlerdir.

“Özbekistan Kelimesini Duyduğunuzda İlk Aklınıza Ne Gelmektedir?” sorusuna katılımcıların cevapları “Semerkant, Buhara ve Büyük Türkistan” cevapları, yoğunlukta verilmiştir. “Özbekistan’da Hangi Evliya ve Âlimlerin Türbelerini Biliyorsunuz?” sorusuna katılımcıların cevapları “Emir Timur, İmam Buhari, Şahı Nakşbend ve Uluğ Bey” cevapları olmuştur. “Özbekistan’a Tur Düzenlenirse Tekrar Gitmek İster misiniz?” sorusuna katılımcıların cevapları 9 kişi “Evet” derken, 1 kişide “Turla Değil Kendim Gitmek İsterim.” diye cevaplamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye’den Özbekistan’a, İpek yolunda inanç turizmi maksatlı seyahatlerin gerçekleş- bilirlik durumunu inceleyen bu araştırma; konuyla ilgili yapılan yayın taramaları, a) Özbekistan’da yaşayan, b) bu ülkeyi ziyaret etmiş ve c) Türkiye’de hiç bu ülkeyi görmemiş ayrı ayrı gruplarla görüşmeler neticesinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların görüşlerine göre; Özbekistan’ın önemli bir İnanç merkezi olarak görüldüğü, Türkiye’den Özbekistan’daki ata topraklarını ziyaret etmek isteyen büyük bir potansiyelin olduğu ve bazı kolaylaştırıcı ve güvenlik verici önlemler alındığında, İpek Yolu üzerinde Türkiye kaynaklı güçlü bir turizm trafiğinin doğabileceği tespit edilmiştir.

Büyük İpek Yolu güzergâhının önemli ülkelerinden biri olan Özbekistan, Orta Asya coğrafyasının kalbi durumunda olup (Zeybek, 2002) egemenliğini kazanmasından bu yana turizm sektörünün geliştirilmesi bakımından ciddi bir gayret sarf etmektedir. Türk ve İslam mimarisinin en nadir eserlerine ev sahipliği yapan Özbekistan, son yıllarda inanç turizminin de yeni merkezlerinden biri

haline gelmiştir. Öte yandan, Özbekistan, dünyadaki en fazla tarihi esere sahip olan ilk on ülke arasında yer almaktadır.

Gerçekten de, Özbekistan Cumhuriyeti, sahip olduğu doğal ve sosyo-kültürel çekicilikleri ile turizm potansiyeli olan ve bu turizm potansiyelini, serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ekonomik büyümeye olumlu etkiler yapacak türde değerlendirebilecek bir ülkedir. Bu sebeple ülkede turizm, öncelikli sektörlerden biri olarak belirlenmiştir (TİKA Özbekistan Ülke Raporu, 2009).

Özbekistan'ın zengin doğal kaynaklara ve kültürel özelliklere sahip olması çok farklı alanlarda ilişkilerin gelişmesine de sebep olmaya başlamıştır. Özellikle turizmin gelişmesi, iş amaçlı seyahatleri de arttırarak ticari ilişkilerin de hızlanmasına yol açmıştır

Özbekistan'ın kültürel ve tarihi zenginliği, ülkede inanç turizminin tercih edilmesinde önemli bir faktördür. Geleneksel yapılarını muhafaza eden Özbekistan halkının, kendi kültürel kimliklerini koruyarak turizm olayının içerisinde yer almaları açısından da, inanç turizm türünün öncelikli olarak benimsenmesi yerinde olmuştur.

Seyahat acentalarının inanç turizminde deneyimli olmaları ve Özbekistan pazarını iyi tanımaları turların geliştirilmesi açısından önemlidir. Öte yandan, Dünya turizmi kapsamında önemli bir varış noktası olan Türkiye için, alternatif turizm çeşitlerinden biri de inanç turizmidir. Bu kapsamda inanç turizmine yönelik bilimsel araştırmalar, önemli bir gereklilik olarak görülmektedir (Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013, 2007).

Türk dünyası içinde en gelişmiş ülke Türkiye'dir. Özbekistan ise Orta Asya'nın en kalabalık yurdu olarak, sahip olduğu zengin yer altı kaynakları, tarihsel geçmişi, manevi zenginlikleri ile gelecek vadeden ve turistik anlamda büyük fırsatlara sahip bir ülkedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019) Türkiye ve Özbekistan halkları aynı tarihi paylaşıyor, aynı kökenden gelen, güçlü ortak değerleri bulunan, kardeş olan ülkelerdir. Ancak Türkiye ile Özbekistan turizm ilişkileri henüz beklenen düzeyin çok altında gerçekleşmektedir.

Konuya Özbekistan açısından bakıldığında, ülkenin tanınmasını sağlamak amacıyla reklam, tanıtım ve organizasyonlarla desteklenmesi gereklidir. Bu destekleri sağlamak amacıyla yetkili kurum, kuruluşların turizm işletmecisi ve yatırımcılarına can suyu niteliğinde yardımlar yapması kaçınılmazdır.

Hem Özbekistan'da hem de Türkiye'de gerçekleştirilecek organizasyonlarla ilişkiler kuvvetlendirmelidir. Özbekistan'ın kültür ve turizm imajı geliştirilmelidir.

Türkiye'de ülke genelinde Özbekistan günleri yapılarak tanınırlığı ve çekiciliği artırılmalı ve ayrıca yemekler için UNESCO'ya başvuruda bulunulmalıdır.

Batının en doğusunda ve doğunun en batısında bulunması nedeniyle koridor ve bağlantı olma özelliklerini taşıyan ve bu bölge ülkeleri ile sağlam bağları bulunan Türkiye'nin, Özbekistan ile her anlamda ilişkilerini geliştirmesi, bölgesel istikrarın güçlenmesine de katkıda bulunacaktır.

Özbekistan turizm sektörü birçok sorunla karşı karşıyadır. Ancak diğer sektörlerde olduğu gibi turizmde de sektörün devlet tarafından desteklenmesi ve girişimcilik ruhunun gelişmesi halinde turizm, ülkenin en kârlı sektörü olabilecek potansiyele sahiptir.

Sonuç olarak; Özbekistan, sahip olduğu tarihi kimliği, kültürü ve coğrafi konumuyla turizm alanında yüksek potansiyele sahip bir ülkedir. Uluslararası turizm hareketlerinin canlandırılmasına yönelik olarak; halkta turizm bilincinin geliştirilmesi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, otel sayılarının arttırılması, Özbekistan'daki tarihi ve kültürel mirasların korunması ve tanıtımlarının

yapılması, özellikle kültür ve turizm alanında Türkiye ile karşılıklı ilişkilerin güçlendirilmesi yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Abdülkerimov, B. (2020, 1 Ocak). *Özbekistan'ı geçen sene 1,5 milyon turist ziyaret etti*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistani-gecen-sene-1-5-milyon-turist-ziyaret-etti/2106865>
- Atasoy, F. (2012). *Doğa, kültür ve tarih turizminin birliğe katkısı*, Dilde Fikirde İşte Birlik Sempozyumu, Türk Ocakları Genel Merkezi, Ankara, (3-4 Ekim).
- Atasoy, F. (2016). *Küreselleşme çağında yeniden İpek Yolu*, Bir Kültür Koridoru Olarak İpek Yolu Sempozyumu, Antalya, (16 Ekim 2010).
- Avcı, M. & Norbaev, S. (2018). *Türkiye – Özbekistan inanç turizmi güzergâhının açılmasına yönelik bir örnek uygulama*, II. Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi, Özbekistan, (3-5 Mayıs 2018).
- Bıyıkoğlu, N. (2010). *Özbekistan Diyarım*. İktisadi Araştırmalar Vakfı, <http://www.iaav.org.tr/dosyalar/2023%20ey1%C3%BC12010.pdf>
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. ,E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çığır, E. (2011). *Özbekistan'da coğrafi şartların mimariye etkisi*, <http://www.makalemarketi.com/kultur-ve-sanat/mimarlik/2207-ozbekistanda-cografik-sartlarin-mimariye-etkisi.html>.
- Demirci, Z. (2018). *Orta Asya'nın Kalbi: Buhara*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-asyanın-ruhani-kalbi-buhara/1332845>
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK). (2012). *Özbekistan Ülke Bülteni*. Türk Özbek İş Konseyi, Ankara.
- [Evcin, E. \(2018\). Özbekistan'da Türkiye'nin turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri üzerine bir değerlendirme. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 18\(1\), 113-142.](#)
- İşıktaş, E. & Duran, A. (2017) Geçmişten günümüze İpek Yolu'nun önemi ve buna ilişkin yapılmış bilimsel çalışmalar, *Social Sciences Studies Journal*, 3(5), 584-596.
- Karaman, S. & Usta, K. (2006). *İnanç turizm açısından İznik ve bir uygulama çalışması*. III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, Balıkesir.
- Merdanoğlu, S. & Muhammediev, N. (1997). *Özbekistan kılavuzu*. Mine Ofset Baskı Tesisleri.
- Navruz-Zoda, B., İbragimov, N. & Rakhmanov, A. (2019). Perspectives on the improvement of Uzbekistan as a destination for multi-confessional self-organised pilgrims, *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 7(4), 87-96.
- Norbaev, S. (2020). *İpek Yolu'nda İnanç Turizmi: Türkiye'den Özbekistan'a*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oktay, K. (2016). *Organize İpek Yolu turları üzerine bir inceleme*, Yükselen İpek Yolu I. Cilt, Ankara
- Okuyucu, A. & Somuncu, M. (2013). *Türkiye'de inanç turizmi: bugünkü durum, sorunlar ve gelecek*. International Conference on RedigiousTourism and Tolerance, Konya, (9-12 Mayıs 2013).
- Özey, R. (1997). *Dünya platformunda Türk Dünyası*. Konya: Eğitim Basın Yayın Dağıtım.
- Sönmez, H. & Oktay, K. (2021). *Türk Dünyası ve Turistik Çekim Kaynakları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye turizm stratejisi 2007-2013*, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11699/turkiye-turizm-stratejisi.html>

- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2019). *Özbekistan ülke profili*, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-asya/ozbekistan/ulke-profil/turkiye-ile-ticaret>
- Tohirovich, T., K. (2016). Religious tourist facilities of historical and geographical structure in Uzbekistan, *International Engineering Journal For Research & Development*, 5(3), 1-5.
- Tohirovich, T., K. & Mamarasulovna, T., Z. (2020). The Issue of studying religious tourism in Uzbekistan, *International Journal on Integrated Education*, 3(8), pp: 43-47.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA). (2009). *Özbekistan ülke raporu*, http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Ozbekistanraporu_2007.pdf.
- Uzbekistan Travel. (2021). *Şehirler*, <https://uzbekistan.travel/ru/i/goroda-uzbekistana/>.
- Yereli, A., B. (2016). *Ticaret yollarından enerji hatlarına: Türk Dünyasının gelecek stratejisi*, Yükselen İpek Yolu I. Cilt, Ankara.
- Zeybek, N., K. (2002). *Türk olmak*. Ankara: Ocak Yayınları.